

Vymedzenie rozsahu a obsahu kritérií udržateľného využívania drevnej biomasy na energetické účely pre Program Slovensko 2021 – 2027 (návrhy a odporúčania)

Program Slovensko predpokladá, že opatrenia v rámci špecifického cieľa RSO2.2 na podporu využívania energie z obnoviteľných zdrojov budú spĺňať kritériá udržateľnosti stanovené Smernicou (EÚ) 2018/2001 o podpore využívania energie z obnoviteľných zdrojov. Týka sa to predovšetkým drevnej biomasy.

Podľa článku 29 Smernice (EÚ) 2018/2001 sa kritériá udržateľnosti vzťahujú na palivá z biomasy používané v zariadeniach na výrobu elektriny, tepla a chladu s celkovým menovitým tepelným príkonom najmenej 20 MW v prípade tuhých palív z biomasy a najmenej 2 MW v prípade plyných palív z biomasy. Smernica umožňuje členským štátom v prípade potreby uplatniť kritériá udržateľnosti a úspor emisií skleníkových plynov aj na zariadenia s nižším celkovým menovitým tepelným príkonom a v prípade palív z biomasy zaviesť aj dodatočné kritériá na udržateľnosť.

Berúc do úvahy existujúce inštalácie zariadení na výrobu energie z drevnej biomasy na Slovensku (ich množstvo, inštalované výkony a hustotu v území, značné disparity v dostupnom využiteľnom potenciáli dendromasy v jednotlivých regiónoch a mimoriadnu pestrosť územia z hľadiska biodiverzity a kvality a významnosti biotopov), degradovateľnosť zdrojov drevnej biomasy a problémy spôsobené subvenciami stimulovanými rastom dopytu po energetickej dendromase v uplynulých rokoch, je potrebné prijať dodatočné, resp. prísnejšie kritériá udržateľného využívania drevnej biomasy, ako stanovuje Smernica (EÚ) 2018/2001. Táto potreba korešponduje aj s odporúčaniami Envirostratégie 2030, podľa ktorej majú byť vypracované a prijaté pravidlá a kritériá udržateľného využívania pre všetky druhy obnoviteľných zdrojov s cieľom rešpektovať regionálny potenciál, ekonomickú výhodnosť, vplyvy na energetickú sústavu, dopad na chránené územia, chránené druhy rastlín a živočíchov a názor dotknutej verejnosti, obcí a regiónov. Podľa Envirostratégie 2030 (MŽP SR, 2019) by takéto pravidlá mali byť záväzné pre všetky pripravované projekty a nemali by sa týkať iba projektov hradených z verejných zdrojov.

V súčasnosti sa pripravuje novelizácia Vyhlášky Ministerstva životného prostredia SR č. 271/2011 Z. z., ktorou sa ustanovujú kritériá trvalej udržateľnosti a ciele na zníženie emisií skleníkových plynov z pohonných látok. Účelom novelizácie je transpozícia kritérií udržateľnosti definovaných revidovanou Smernicou (EÚ) 2018/2001. Ako je uvedené vyššie, smernica umožňuje členským štátom v prípade palív z biomasy zaviesť okrem základného rámca definovaného v smernici aj dodatočné kritériá na udržateľnosť, a táto potreba je v prípade Slovenska opodstatnená a naliehavá.

V programovom období 2014 – 2020 boli prijaté kritériá udržateľného využívania drevnej biomasy na energetické účely v regiónoch Slovenska pre programy spolufinancované z Európskych štrukturálnych a investičných fondov - EŠIF (ďalej len „Kritériá 2014 – 2020“) a aplikovali sa na projekty v rámci prioritnej osi 4 OP KŽP a opatrenia 6 v rámci Programu rozvoja vidieka. Ich nastavenie poskytuje východisko pre formuláciu kritérií udržateľnosti, ktoré by sa mali premietnuť do pripravovanej novelizácie Vyhlášky č. 271/2011 Z. z. (ďalej len „Kritériá 2021 – 2027“). V prípade, že by sa tak nestalo, dôrazne odporúčame, aby sa Kritériá 2021 – 2027 uplatňovali pri implementácii Programu Slovensko 2021 – 2027.

Rozsah uplatňovania Kritérií 2021 – 2027

- Kritériá 2021 – 2027 by mali byť aplikované na všetky projekty zamerané na využívanie dendromasy v rámci Programu Slovensko 2021 – 2027 a všetkých ostatných podporných schém, programov a projektov financovaných z verejných fondov na území SR v programovom období 2021 – 2027 alebo ktoré sú súčasťou plnenia národných cieľov pre obnoviteľné zdroje.
- Kritériá 2021 – 2027 by mali byť aplikované na všetky spaľovacie zariadenia na výrobu tepla a chladu a kombinovanú výrobu elektriny a tepla s menovitým tepelným príkonom $\geq 0,3$ MW (spaľovacie zariadenia výlučne na výrobu elektriny by mali byť vylúčené z verejnej podpory).

Charakter Kritérií 2021 – 2027

Podobne ako v prípade Kritérií 2014 – 2020, aj Kritériá 2021 – 2027 by mali mať charakter vylučujúcich kritérií. Znamená to, že projekt bude považovaný za udržateľný, ak splní súčasne všetky nasledujúce kritériá (nesplnenie jedného z kritérií bude dôvodom na zamietnutie projektu v procese posudzovania projektu, resp. na vrátenie poskytnutej verejnej podpory v procese jeho implementácie):

a) Kritérium preukazovania pôvodu vstupnej suroviny

Toto kritérium má zabezpečiť udržateľné hospodárenie s drevom na Slovensku, ochranu biodiverzity a životného prostredia, zabrániť ťažbe dreva v rozpore s manažmentom obhospodarovania chránených území, zachovať mimoprodukčné funkcie lesných a nelesných pozemkov súvisiacich s plnením ekosystémových služieb a predchádzať výrobe palív a získavaniu energie z dreva, ktorého technické parametre umožňujú jeho využitie/spracovanie s vyššou pridanou hodnotou. Vymedzenie tohto kritéria a spôsob preukazovania jeho plnenia v rámci Kritérií 2014 – 2020 sú dostatočné a je možné ich s nasledujúcimi úpravami prevziať aj pre obdobie 2021 – 2027.

Navrhované úpravy:

- Palivová dendromasa môže byť ťažená z brehových porastov iba na základe platného povolenia orgánu ochrany prírody a orgánu štátnej vodnej správy.
- Je žiadúce explicitnejšie formulovať podmienku dodržiavania princípov obehovej ekonomiky a kaskádového využívania dendromasy s cieľom zabezpečiť, aby sa všade, kde je to technicky a ekonomicky možné, prednostne využívala na výrobu produktov s vyššou pridanou hodnotou a za účelom znižovania energetickej potreby a náročnosti.

b) Kritérium maximálnej prepravnej vzdialenosti a podpory energetickej sebestačnosti regiónov

Toto kritérium korešponduje s kritériom „Preprava a distribúcia“ v rámci Kritérií 2014 – 2020 a jeho cieľom je prispieť k udržaniu potenciálu dendromasy na energetické využitie v regiónoch a zníženiu emisií skleníkových plynov z prepravy energetickej dendromasy z miesta pôvodu na miesto spotreby. Vymedzenie tohto kritéria a spôsob preukazovania jeho plnenia v rámci Kritérií 2014 – 2020 však nie sú dostatočné, najmä vzhľadom na očakávaný rastúci tlak na energetické využívanie dendromasy po rozhodnutí vyradiť z palivového mixu SR uhlie a po vylúčení podpory pre technológie na báze zemného plynu z klimatických a politicko-strategických dôvodov. To môže spôsobiť prevahu dopytu nad disponibilným množstvom palivovej dendromasy v mnohých regiónoch.

Navrhované úpravy:

- Maximálna prepravná vzdialenosť (t.j. priama vzdialenosť z miesta pôvodu dendromasy na miesto jej energetickej spotreby) by mala byť 50 km vzdušnou čiarou, a to tak pre prípad nových, ako aj rekonštruovaných alebo modernizovaných existujúcich energetických zariadení na využitie palivovej dendromasy.
- S cieľom predísť prekročeniu prirodzených limitov prostredia regenerovať tvorbu dendromasy je potrebné kvantifikovať udržateľný potenciál dendromasy na energetické využitie pre jednotlivé oblasti SR (štandardizovaným postupom platným pre celú SR), a to na lesných aj nelesných pozemkoch, a prijať podmienku, že uvedením do prevádzky nových, rekonštruovaných alebo modernizovaných energetických zariadení na báze dendromasy sa v tzv. vymedzenom regióne neprekročí takto určený udržateľný energetický potenciál dendromasy. Za vymedzený región sa považujú územia obcí, ktoré zasahujú do okruhu s polomerom 30 km od miesta, kde sa nachádza nové, rekonštruované alebo modernizované energetické zariadenie na využitie palivovej dendromasy (štandardná plocha vymedzeného regiónu je v takomto prípade 2 826 km², čo predstavuje 5,8 % rozlohy SR).
- V zmysle predchádzajúcich dvoch bodov je potrebné zmeniť názov pôvodného kritéria „Preprava a distribúcia“ v rámci Kritérií 2014 – 2020 na nový názov „Kritérium maximálnej prepravnej vzdialenosti a podpory energetickej sebestačnosti regiónov“.

c) Kritérium minimálnej účinnosti premeny energie palivovej dendromasy

Toto kritérium má zabezpečiť efektívne využitie palivovej dendromasy a zníženie produkcie skleníkových plynov a ostatných znečisťujúcich látok vznikajúcich pri premene energie. V rámci Kritérií 2014 – 2020 boli stanovené minimálne hodnoty účinnosti premeny energie podľa bodu 6 čl. 13 Smernice 2009/28/ES o podpore využívania energie z OZE (t.j. konverzná účinnosť nových alebo rekonštruovaných/modernizovaných energetických zariadení na výrobu tepla alebo KVE na úrovni aspoň 85 % v prípade využitia v domácnostiach a na komerčné účely a aspoň 70 % v prípade priemyselného využitia). Zároveň, v prípade nových alebo rekonštruovaných/modernizovaných zariadení na KVE využívajúcich palivovú dendromasu, mala použitá technológia a prevádzka zabezpečiť výrobu aspoň 75 % elektriny vysoko účinnou KVE. Takéto vymedzenie kritéria a spôsob preukazovania jeho plnenia v rámci Kritérií 2014 – 2020 sú dostatočné a je možné ich prevziať aj pre obdobie 2021 – 2027.

d) Kritérium minimálnej požiadavky na energetickú hospodárnosť budov pre potrebu energie na vykurovanie a/alebo na prípravu teplej vody z bioenergetického zariadenia

Dodržiavaním tohto kritéria by sa predchádzalo situáciám, kedy sa teplo vyrobené efektívnym spôsobom v bioenergetickom zariadení z dendromasy neefektívne spotrebuje v energeticky nehospodárnych budovách. Toto kritérium nie je súčasťou Kritérií 2014 – 2020. Preto je potrebné ho doplniť do Kritérií 2021 – 2027.

Podľa tohto kritéria sa verejná podpora inštalácie alebo rekonštrukcie bioenergetických zariadení na báze dreva určených na zásobovanie budov teplom a/alebo teplou vodou obmedzí na taký maximálny inštalovaný výkon zariadenia, ktorý zodpovedá celkovej potrebe energie na vykurovanie a/alebo prípravu teplej vody všetkých vykurovaných budov na úrovni triedy B energetickej hospodárnosti budov. Splnenie tejto podmienky sa preukáže platnými energetickými certifikátmi budov.

Kritérium by malo umožniť inštaláciu alebo rekonštrukciu bioenergetických zariadení na báze dreva aj v prípade, že existujúci stav všetkých pripojených budov nespĺňa požiadavku celkovej potreby energie na vykurovanie a/alebo prípravu teplej vody, ak do stanoveného termínu od uvedenia nového alebo rekonštruovaného bioenergetického zariadenia do prevádzky budú všetky pripojené budovy spĺňať uvedenú požiadavku na energetickú hospodárnosť budov pre potrebu energie na vykurovanie a/alebo na prípravu teplej vody. To znamená, že do stanoveného termínu budú do požadovanej úrovne obnovené všetky pripojené budovy.

Stanovený termín by nemal presiahnuť 5 rokov (prípadne by sa tento termín mohol prispôbiť termínom dosiahnutia minimálnych štandardov energetickej hospodárnosti budov po schválení revízie Smernice o energetickej hospodárnosti budov).

e) Kritérium ochrany ovzdušia

Znečistenie ovzdušia najmä tuhými časticami PM₁₀ a PM_{2,5} je na Slovensku významným environmentálnym faktorom s nepriaznivými účinkami na ľudské zdravie a ekosystémy. Európska komisia vo februári 2021 podala žalobu na Európsky súdny dvor proti Slovensku v súvislosti so zlou kvalitou ovzdušia a dlhodobo vysokou úrovňou tuhých častíc PM₁₀, najmä v Banskobystrickom samosprávnom kraji a v aglomerácii Košice.

Podľa tohto kritéria preto môžu byť podporené len tie projekty, ktoré sú v súlade so Stratégiou pre redukciiu PM₁₀ a programami na zlepšenie kvality ovzdušia. Okrem toho, v oblastiach s riadenou kvalitou ovzdušia alebo v rizikových oblastiach kvality ovzdušia musí byť každá inštalácia nového bioenergetického zariadenia na báze dreva posúdená z hľadiska kumulatívnych vplyvov na kvalitu ovzdušia.